

Voorpagina

bij de foto: Dr. J.A.H.J.S. Bruins Slot (1905-1972) was hoofdredacteur van *Trouw*, lid en later leider van de Tweede Kamerfractie van de Antirevolutionaire Partij. In de jaren vijftig verdedigde hij met verve Nederlands bezit van Nieuw-Guinea, tot hij in 1961 onverwacht bereid bleek tot dekolonisatie. In grote delen van de ARP en ook in GPV-kring werd hem deze ommezwaai niet in dank afgenomen. Maar hoe zijn de vrijgemaakten, die in de wisselende politieke situatie zending bleven drijven op Nieuw-Guinea, zelf met de politieke situatie aldaar omgegaan? [LEES VERDER OP PAGINA 2]

Nr. 12, juni 2000

IN DIT NUMMER:

Zending en politiek op Irian Jaya

Nogmaals: de kwestie-Holwerda

Congres Nederland en Californië

Redactioneel

Een seizoen van werken nadert zijn einde en de vakantie staat voor de deur. Ook het ADC sluit in de zomermaanden de deuren, langer zelfs dan gebruikelijk (zie de aankondiging elders in dit nummer). De reden daarvoor is niet een extra lange vakantie van onze medewerkers, maar een verplaatsing van de werkzaamheden. In de zomermaanden gaat drs. Irene van der Lugt een aantal weken stage lopen bij een zusterinstelling, de Joint Archives of Holland, in Holland, Michigan, USA. In het kader van haar opleiding, die zij als archivaris van het ADC diende te volgen, is een stage verplicht. Voor het ADC was het wenselijk dat zij deze zou lopen bij een instelling, die ook kerkelijke archieven beheerde en archivale adviezen verstrekke aan kerkelijke personen en instanties. Zulke instellingen zijn er in Nederland niet veel en voor zover ze er zijn is het ADC met hun werkwijze bekend. In Holland, Michigan kan het ADC echter iets leren: van de nieuwe systematiek van beschrijven (volgens een internationale standaard, die in Nederland nog niet wordt toegepast), van de voorsprong in het gebruik van de computer en van de andere wijze van adviseren. Deze stage bleek het meeste rendement op te kunnen leveren voor de studie en voor het werk. Uiteraard hoopt het ADC u na de ongebruikelijk lange sluitingsperiode u weer van dienst te zijn als vanouds en misschien zelfs nog meer up to date.

Als de zending van de Gereformeerde Kerken niet actief was op Irian Jaya zouden gereformeerden net zo weinig op hebben met onze voormalige kolonie als andere Nederlanders. Maar de Papoea heugt de vestiging van het Indonesische gezag nog als de dag van gisteren – en de gereformeerde zending heeft dat ondervonden.

Zending en politiek op Irian Jaya

Op 12 mei jl. hield het ADC een studiedag over ‘Gereformeerden en Irian Jaya, 1960-2000’, die wegens grote belangstelling werd gehouden in de aula van de gastvrije Theologische Universiteit. Sprekers waren de historicus dr. Peter Bak, oud-zendeling ds. R.Th. Pos en GPV-Tweede Kamerlid E. van Middelkoop.

De laatste veertig jaar van de twintigste eeuw waren voor Nieuw-Guinea meer bewogen dan de vierhonderd jaar ervoor. In 1962 ging het tegen Nederlands wil via de Verenigde Naties over in de handen van Indonesië. Voor de gereformeerden was deze overdracht extra dramatisch omdat de antirevolutionaire partijleider en *Trouw*-hoofdredacteur Bruins Slot, voor wie jarenlang de afstand van Nieuw-Guinea onbespreekbaar was, in 1961 onverwachts onderhandelingen hierover met Indonesië bepleitte. Bak zette in zijn lezing de achtergronden van Bruins Slots verandering uiteen. Voor vrijgemaakten was dit destijds een volgend signaal van het verval van de ARP, maar nu was er vooral begrip voor Bruins Slots ommezwaai en verbazing over het feit dat velen destijds hun tijd niet verstonden.

Het gebied werd na 1962 omgedoopt in Irian Jaya. Nederland had bij de overdracht alleen nog kunnen bedingen dat de bevolking zich in vrijheid zou mogen uitspreken voor of tegen aansluiting bij Indonesië. Deze volksraadpleging vond plaats in 1969 onder leiding van Indonesië en onder toezicht van de VN. Irian Jaya koos massaal voor Indonesië. Iedereen berustte er toen in, dat deze verkiezingen wellicht niet vrij waren geweest, behalve het GPV-kamerlid P. Jongeling. Maar zijn Kamervragen leverden niets op. De bevolking van Irian Jaya werd aan haar lot overgelaten. Nu dertig jaar later de archieven open zijn gegaan lijkt Jongeling terecht aan de bel te hebben getrokken, en inmiddels is de dekolonisatie van Nieuw-Guinea in de literatuur een berucht voorbeeld van hoe het niet moet.

Ondanks de dekolonisatie behielden de vrijgemaakten een band met Irian Jaya, omdat ze daar sinds de jaren vijftig een zendingsterrein hadden. Natuurlijk kreeg de zending te maken met de politieke onvrede onder de bevolking. Er was een bevrijdingsbeweging, die

onder vrijgemaakten in Nederland op zekere sympathie kon rekenen. Deze sympathie kwam de zendelingen niet altijd goed uit, zo lichtte ds. Pos toe in zijn onthullende lezing. Toen hij als zending in de jaren tachtig betrokken raakte bij de lokale politieke tegenstellingen, was de situatie zo gespannen, dat het te gevaarlijk was om het thuisfront openlijk over de dilemma's van de zending te berichten. De zending raakte in het onontwikkelde gebied met haar goede vervoers- en communicatiemiddelen geregeld betrokken in politieke conflicten. In principe koos de zending voor de wettige overheid in Djakarta, maar de overheidsdienaren maakten het hen niet altijd gemakkelijk deze keuze vol te houden en de bevrijdingsbeweging gebruikte geweld en bloedvergieten in haar pogingen om de bevolking en ook de zendelingen haar wil op te leggen. De zending als geheel stond voor moeilijke ethische dilemma's en zendelingen kregen soms letterlijk het mes op de keel gezet. Het was verrassend, verhelderend en voor sommigen ook een opluchting dat nu door ds. Pos voor het eerst publiek licht kon worden geworpen op de vervlechting van de zending met de politieke verwickelingen op Irian Jaya.

Deze verwickelingen zijn in een stroomversnelling gekomen sinds president Wahid van Indonesië in 1999 tegenover de bevolking van Irian Jaya het woord 'autonomie' in de mond heeft genomen. Van Middelkoop, de ochtend van de studiedag teruggekeerd van Irian Jaya, sprak van een explosieve situatie, die gemakkelijk kon overgaan in anarchie en bloedvergieten, zoals op Ambon is gebeurd. Hij achtte het omwille van de politieke stabiliteit hoogst wenselijk dat Wahid zijn toezegging spoedig zou concretiseren. Van Middelkoop lichtte zijn betrokkenheid bij Irian Jaya – dat Wahid nu Papoea wil gaan noemen – toe aan de hand van de nooit geheel verdwenen aandacht voor Irian Jaya en haar bevolking binnen het GPV. Het was niet toevallig dat juist hij in 1999 minister Van Aartsen vroeg om een onafhankelijk onderzoek naar de volksraadpleging van 1969. Van Middelkoop beklemtoonde de politieke realiteit anno 2000 en meende dat Nederland niet de onafhankelijkheid van Papoea moest bevorderen. Maar dat de volksraadpleging van 1969 een onderzoek behoeft is duidelijk. Dat de minister zo'n onderzoek toezegde, onderstreept dat Nederland een verantwoordelijkheid heeft jegens haar eigen verleden en jegens haar inzet voor de Papoea-bevolking.

Nederland en Californië

Als geen andere Amerikaanse staat belichaamt Californië de Amerikaanse Droom. Het Roosevelt Study Center organiseert op donderdagmiddag 5 en vrijdag 6 oktober 2000 in samenwerking met het

ADC een tweetalig congres in de Abdij te Middelburg over de relatie tussen Nederland en Californië. Dit congres past in een serie conferenties over Nederlanders in Amerika, die beurtelings in Amerika en Nederland wordt georganiseerd; de Kamper conferentie Breaches & Bridges in 1998 behoorde ook tot deze serie. Door de beeldvorming van Californië, zowel in de literatuur als in de film, het economisch succes van de immigranten in landbouw en handel, de wisselwerking op godsdienstig gebied en de etnische banden van de Nederlanders in de Golden State aan de orde te stellen, wordt duidelijk hoe belangrijk het verre westen is voor de betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten. Op het programma stond onder andere lezingen over Californië in de Nederlandse literatuur, Californische televangelisten en Nederland, Nederlandse gereformeerde immigrantenkerken in Californië en Rudolf van Reests Californische reisverslagen.

Voor een volledig programma en opgave kunt u zich wenden tot het ADC of tot het Roosevelt Study Center, tel. 0118-631590, of email: rsc@zeeland.nl

De kosten voor deelname bedragen f. 25,-- (inclusief koffie/thee en lunch op 6 oktober), te voldoen aan de registratiebalie.

Nogmaals: de kwestie-Holwerda

Bij de verschijning van het tweede deel van de geschiedschrijving over het vrijgemaakte verleden *Vuur en vlam* in het najaar van 1998 ontstond in de pers discussie over de beschrijving van P. Jongelings optreden in de jaren vijftig jegens GPV-er T. Holwerda, dat onheus zou zijn geweest. De zaak deed de nodige stof opwaaien en riep menige herinnering wakker. Er werd nog een geneusd op zolders en zo kwam nader historisch materiaal over deze kwestie boven water. Mevr. R. Borkent-Vegter droeg aan het ADC het archief over van de politieke studieclub te Apeldoorn, waarvan haar vader D. Vegter bestuurslid was geweest. Deze studieclub speelde een belangrijke rol in de kwestie-Holwerda en het archief werpt nieuw licht op de zaak. Ook elders is nieuw materiaal over deze kwestie opgedoken, waarvan overdracht aan het ADC overwogen wordt.

Breaches and Bridges

In mei 2000 verscheen onder redactie van George Harinck en Hans Krabbendam *Breaches and Bridges. A Comparison Between Reformed Subcultures in Germany, the Netherlands and the United States*. Deze bundel bevat de lezingen die gehouden werden op de internationale conferentie over dit onderwerp, die in november 1998 werd gehouden onder auspiciën van het ADC, het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme van de VU en

het Roosevelt Study Center te Middelburg. Deelnemers aan de conferentie, die destijds hebben ingetekend op de bundel, zullen deze binnenkort thuis bezorgd krijgen. Voor overige belangstellenden is de bundel verkrijgbaar in de boekhandel.

Onderzoeker gezocht

Het ADC is op zoek naar een historicus die (bijna) is afgestudeerd, die (promotie-) onderzoek wil verrichten naar de emigratie van vrijgemaakten in de jaren veertig, vijftig en zestig. Het onderzoek is gericht op de omvang van de emigratiestroom, de geestelijke en materiële motieven voor emigratie, de sociaal-economische en regionale herkomst van de emigranten, de rol van de overheid en andere instanties (binnen en buiten vrijgemaakte kring) in dit emigratieproces, de waardering van de emigratie binnen vrijgemaakte kring, de bestemming van de emigranten en de mate van kerkelijke en sociale zelfstandigheid in het emigratieland. Nadere informatie is op het ADC verkrijgbaar.

Archieven

In het afgelopen halfjaar zijn de volgende archieven en verzamelingen ontvangen en/of bewerkt:

¶ Archief afdeling Zuid-Holland van de NBJ

In de vorige ...*adccetera* werd gemeld dat het archief van de jongensbond NBJ toegankelijk was gemaakt. Onderdeel van dit archief was het archief van de afdeling Groningen. Tijdens een bezoek aan het archief van de Gereformeerde Kerk te Leusden bleek de archiefbeheerder, dhr. J. Offereins, archiefmateriaal van de afdeling Zuid-Holland van de NBJ in zijn bezit te hebben. Hij heeft dit overgedragen aan het ADC en ook dit archief is toegankelijk gemaakt. Via deze en andere contacten verkrijgt het ADC regelmatig archieven van regionale en landelijke vrijgemaakte organisaties. Heeft u nog wat op zolder staan, dan horen wij dat graag van u.

¶ Archief GVOLK en andere beroepskringen

In 1998 is het archief van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV) op het ADC geïnventariseerd, geschoond en overgepakt. Een gedeelte hiervan wordt gevormd door materiaal van verschillende beroepskringen van het GMV. In de afgelopen periode heeft het GMV dit gedeelte aangevuld met archiefmateriaal van de onderwijs-beroepskring GVOLK en notulenboeken van diverse andere beroepskringen.

¶ Archief van het blad Contact

Dhr. H.J. Kevelam uit Bedum had enkele delen van het archief van het orgaan *Contact* (1950-1968) in zijn bezit, afkomstig uit de nalatenschap van zijn vader, een van de drijvende krachten achter *Contact*. Samen met persoonlijke archivalia van zijn vader J. Kevelam heeft hij dit archief geschonken aan het ADC.

¶ *Archief van J. Rook, Zwolle*

Via dr. C. Groenewold, auteur van de publicatie *Ik volg mijn roeping na* over ds. S.J.P. Goossens, is het ADC in het bezit gekomen van het archief van dhr. J. Rook uit Zwolle, die nauw betrokken was bij de kwesties rondom ds. Goossens. Dr. Groenewold heeft bij zijn onderzoek van dit archiefmateriaal gebruik gemaakt en nu dit archief overgedragen aan het ADC.

¶ *Schenking mw. A.G. Douma-Verlinde, Ermelo*

Stukken van ds. O.J. Douma betreffende de Commissie Buitenlandse Kerken en het deputaatschap Betrekkingen Buitenlandse Kerken sectie II, 1976-1993, en overige documentatie.

¶ *Schenking Jac. v.d. Kolk, Ermelo*

Stukken van de raad van commissarissen van het *Nederlands Dagblad*. Deze schenking vormt een aanvulling op het archief van het *Nederlands Dagblad*, dat reeds op het ADC berust.

¶ *Schenking C.J. Ketel, Potchefstroom, Zuid-Afrika*

Het Kamper studentenorgaan *Fax* en andere documentatie.

Voorts diverse schenkingen van realia, documentatie en publicaties van onder anderen K. Schilder en G. Puchinger, en jaargangen van *De Reformatie*.

In reactie op het acquisitiebeleid van het ADC zijn de volgende overdrachten toegezegd: archieven van het Institute of Reformed Theological Training en de Vereniging Landelijk Verband Evangelisatie-Arbeid, het zendingsarchief van Drachten Zuid/Oost en de archieven van het gereformeerd centrum voor verpleging en reactivering 'De Wijngaard', het gereformeerd centrum voor wonen en zorg 'd'Amandelboom' en de gereformeerde stichting ter verzorging van bejaarden 'Arendshorst'.

Zomervakantie

In verband met de zomervakantie en verblijf in Amerika is het ADC gesloten van maandag 26 juni tot en met vrijdag 18 augustus. Vanaf maandag 21 augustus bent u weer iedere werkdag van 9.00 tot 17.00 uur van harte welkom.

marge pagina zes

Adreswijziging

Wilt u een wijziging in het adres van het scribaat/archiefbeheer ook aan het ADC doorgeven? Dit geldt ook als er een (nieuwe) archiefbeheerder wordt aangesteld in de gemeente. Met die adreswijzigingen houden we ons bestand actueel en krijgt de juiste persoon ook de juiste informatie. Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Achterkant

Advertentie Kok / VU uitgeverij

|